

Posof Ağzında Hayvanlarla İlgili Argo

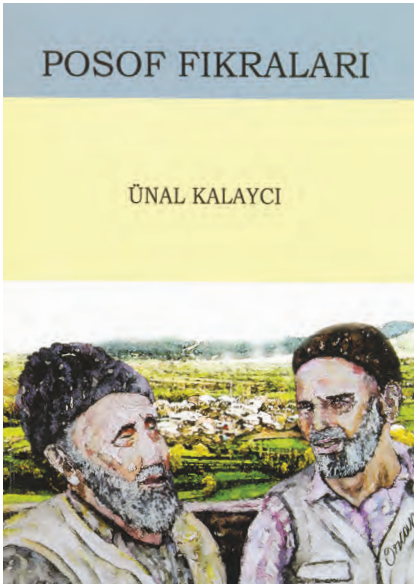
 Ünal KALAYCI

Argo kelimesi, kaynaklarda şöyle tanımlanmaktadır: “Kullanılan ortak dilden ayrı olarak belirli toplulukların ses bilgisi, yapı bilgisi, söz dizimi ve anlam bakımından özellikler gösteren dil ve söz dağarcığı...”¹ “Her ülkede, her dilde görülen, toplum içinde bir kesimi ya da öbeklerin farklı bir biçimde anlatmayı sağlamak amacıyla oluşturduğu bir özel dil.”²

Bu tanımlar argoyu dil/özel dil kabul etmektedir. Buna rağmen argoya, dil ya da özel dil denmemesi gerekir bence. Argo, özel bir söz dağarcığına dayalı konuşma biçimidir.”³ şeklinde argonun bir konuşma biçimi olduğu da söylenmektedir.

Farklı meslek gruplarının, farklı gelir tabakalarının kendilerine has argoları olduğu gibi farklı ağzların da kendilerine ait argoları bulunmaktadır. “Ağzlarla ölçülü dil arasındaki ses ve biçime dayalı küçük ayrılıklar, ağzların kendi argolarını oluşturmalarına zemin hazırlamıştır.”⁴

Posof, gelir ve geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan bir ilçemizdir. Bu sebeple yöre insanı, hayvanlarla içli dışlı bir hayat yaşamaktadır. Burada hayvan sevgisi de tabiidir.

Yöre halkı, güreştirip öküzün boynuzunun çıkmasına sebep olan oğlunu yanından kovabilmekte, sattığı hayvanla vedalaşırken hayvanın gözyaşlarına şahit olabilmekte hatta hayvanların yük boyunduruğunu kaldırmak için boynunu uzatarak insanlara yardım ettiği bilinmekte, anlatılmaktadır.

Hayvanların her hareketini en ince ayrıntısına kadar bilen yöre halkı, elbette günlük konuşmasında hayvanlara ait kelimeleri argo kalıbına vurarak insanlar için kullanmaktadır.

Bu tür argo, hayvancılıkla uğraşan her yörede bulunmakla birlikte Posof'ta bu argonun yoğunluğu dikkat çekmektedir.

Çeşitli söz sanatlarından da yararlanılarak oluşturulan bu argo, yöre halkının bu dil zenginliği daha da derinlemesine incelenmelidir.

“Argo, halkın yaratıcılık alanlarından biri olarak, metafor (mecaz-eğretileme) ağırlıklı ve kendine dönük şiir dili kullanımıyla, halkın anonim bir ürünüdür.”⁵

Aşağıda Posof ağzında hayvanlarla ilgili kelimelerin argolaşması gösterilirken önce kelime yazıldı. Varsa kelimenin mahallî söylenişi köşeli parantez içinde verildi. Açıklama kısmında birinci sırada o kelimenin hayvanlarla ilgili anlamı, ikinci sırada da kelimenin argolaşarak insanlar için kullanılan anlamı verildi. Eğik harflerle kelimelerin argo kullanımına örnek cümleler yazıldı.

Anaç: 1. Kuluçkaya yatan tavuk. 2. Ana gibi davranan, olgun. “*O na anaçdur, san bilmasin.*”

At: 1. At. 2. Hızlı yürüyen insan. Bilinen en hızlı araç at olduğundan hızlı yürüyen insan için böyle bir yakıştırma yapılmıştır. “*Oninan yürüyamasin; o sade atdur at.*”

Ayı [avi] : 1. Ayı 2. Anlayışsız. “*Avinun biridür o, insannuxdan na ağnar.*”

Bed domuz: 1. Kötü domuz 2. Kötü insan. “*Hele*

deduğuna bax; cehennem ol da get aburdan bed domuz!”

Bitli: 1. Biti olan. 2. Aç, pis. “*Hele burya bax, o bitli da adam beganmiyer.*”

Böyürmek[bögürmax]: 1.Hayvanların çıkardığı bağıрма sesi. 2. Meydan okumak. “*Boyuna baxmiyer tadasına böğüriyer.*”

Bögürtmax: 1. Hayvanın diğer hayvanı bağırtması. 2. Acı vererek insanı hayvan gibi bağırtmak. “*Ağnamiyersin, böğürdürüm!*”

Camız [camuş]: 1. Manda 2. Çok yiyen insan. “*Camuş, dört keteynen toymiyer ki!*”

Camızın derisi [camuşun derisi]: 1. Camızın derisi. 2. Nasırlaşan insan derisi. “*Baba, ellari camuşun derisina dönmiş.*”

Canavar: 1. Kurt 2. Güçlü. “*O canavarınan güleşmeye korxmiyer misin baba?*”

Cücük: 1. Cıvciv. 2. Küçük şey, yavru. “*Cücüklerin moçitlanmış qadan alem.*”⁶

Çırbağa: 1. Cır cır böceği. 2. Boyundan büyük işlere karışan küçük çocuk. Bağa eski Türkçede hayvan demektir. Kurbağa kur yapan, kur diye ses çıkaran hayvan demektir. Tosbağa, tos yapan hayvan demektir. Çırbağa çır diye ses çıkaran hayvan yani cırcır böceği demektir. Devamlı konuşan çocuk anlamında da kullanılır. “*Ola nadur abu çırbağadan çekacağım. Ağzın kapat yoxsa bacaxların ayırurum!*”

Çıntal: 1. Kedi yavrusu. 2. Sinsi. “*O çıntalın sesiz durduğuna baxma, ondan her şe beklanur.*”

Çiya: 1. Solucan. 2. Zayıf, güçsüz, ince çocuk. “*Abu çiyaya heç kaymax yedurmadız mi?*”

Çuçul: 1. Cıvciv. 2. Küçük çocuklara söylenir. “*Çuçullara da şeker ver! Çuçulum, beni unutma!*”

Çenkirmek [çenkürmax]: 1.Köpeğin havlama-sı. 2. Karşısındakine bir şey yapamayacağı halde boşuna havlayan köpekler gibi sözle sataşmak. “*Çenkürrenden qorxma!*”

Dana[tana]: 1. Dana. 2. Cahil. “*O tananın nandan xaberi var ki!*”

Dehlemek [dehlemax]: 1. Atı sürme. 1. Çekip gitmek, birini kovmak. “*Qonuşdi qonuşdi qafami şisurdi, dehliyacam ayıb olacax kendi da ağnamiyer.*”

Deve: 1. Deve. 2. Kilolu, uzun boylu insan. “*Top oyniyanda deve ayağıma basdi, ağyağım hele ağriyer.*”

Enik [enük]: 1. Yeni dünyaya gelmiş köpek yavrusu. 2. Afacan. “*Abu enüğün işlarına bax.*”

Eşek: Bilinen hayvan, merkep. “*Eşek na bülür xoşav na tadadur!*”

Ferik: 1. Piliç, tavuk. 2. Genç kız. “*Düğünde ferikleri gördün mi?*”

Fışkı [fuşxi]: 1.Hayvan dışkısı, kuru. 2. Kızgınlık anında verilen cevaptır. “*Na yiyacaux? Fuşxi!*”

Ğırnamax: 1. Köpeğin yavaştan atılmaya hazırlanma sesi. 2. Karşısındakinin anlamayacağı şekilde söylenen tepkili sözler. “*Na ğırniyersin, deduxlarım yalan mi!*”

Horozlanmak [xorozlanmax]: 1. Horoz gibi olmak 2. Erkeklenmek. Diklenmek. “*Bene xozolanmax için bir oturuşda on beş kete yeman lazım ağzın yiyem!*”

Hulik: 1.Kertenkele. 2. Zararlı, zehir saçan insan. Onu ona, onu ötekine fitleyen insan. “*Gena milleti zehirladi xulik*”

İtin pitigi:1. İtin eniği. 2. Kimse kim, bana ne! Kim olursa olsun, beni ilgilendirmiyor. “*Gelen kimi miş? İtin pitigi!*”

Kancık [qancux]: 1. Dişi köpek. 2. Sözüne güven olmayan, hileci, döneke, yüzüne gülüp kötülük düşünen kalleş insan/hafif kız. “*Çocux o qancuğun yüzünden memleketi terk etdi.*”

Karıncalı: 1. İçine karınca karışmış. 2. Vücudun bir tarafı uyuşarak böcek ısırıyormuş gibi his vermek. “*Aburam qarıncelendi hele romatizma kremini getir!*”

Karabaş: 1. Köpek. 2. Sevilmeyen insan. “*Qarabaşı anđ, degenegi kapının ardına koy.*”

Kaşımak[qaşımax]:1. Hayvanları kaşımak, tumar etmek. 2. Dövmek. “*Qaşımma ki qaşurum bax!*”

Keçi [geçi]: Keçi. “*Oni bülürü,, inadından dönmez bir geçidur!*”

Kıdık: 1. Keçi yavrusu, oğlak. 2. Keçi gibi kesik kesik gülme şekli. “*Zatan kafam bozux; san da tepemde ela kıdık kıdık gülüp durma.*”

Kişneme [kişnama]: 1. Atın çıkardığı ses. 2. Gereksiz ses çıkarmak, aranmak. “*Durup duruken kişnama!*”

Koç/koçi: 1. Koç. 2.Yiğit, yiğidim, güçlü. “*Koçi hele abu bulullari da yiğin da ela gedax.*”

Kokoş: 1. Boynuzları hilâl şeklindeki hayvan. 2. Yakışıklı, süslü insan. “*Ola kokoşa bax, Almaniyâdan ağabeginin getürduxlarininan hava atiyer biza...*”

Korut: 1. Keçi. 2. Saçları gözlerine dökülen ve yürürken dikkatsiz yürüyen insan. “*Abu korutluxdan na ağniyersin bilmam ki...*”

Kotik: 1. İki yaşındaki manda yavrusu. 2. Küçük çocuklar için söylenen sevgi sözü. “*Kotikin yeyimi da eyimiş...*”

Kurt: 1. Kurt. 2. Aç insan. “*Mafiş tabağa düşene qader qurtlar kapıp qarnına tepiyer!*”

Montof: 1. Yörede devlet tarafından dağıtılan Hollanda ırkı inek. 2. Kilolu insan, obez. “*Montof qaçamiyer ki topa vura!*”

Mozik/moziklanmax: 1. Dananın büyüğü. 2. Ergenlik çağına gelmiş çocuk. “*Mozikin tehlikeli çağidur, herslanma derdin alem...*”

Meletmek [meletmax]: 1. Kuzuların çıkardığı ses. 2. Birisini me’leyecek şekilde bağirtmak. Daha çok dövmek için kullanılır. “*Ola çocuği niya mele-diyersin?*”

Nikart: 1. Tavuk, horoz gibi hayvanların burnu. 2. Kuşların burnuna benzeyen sivri uçlu burun. “*Her şeye nikartını soxma...*”

Nikor öküz: 1. Nikor: Hayvanların alnındaki beyazlık. 2. Bu topluluk içerisinde görünümüyle ya da davranışlarıyla sırtan, dikkat çeken, ayrılan; tanınması kolay. Kendini saklayamayan. “*Sani kim tanımaz, nikor öküzün...*”

Öküz: 1. Öküz. 2. Evin ileri geleni, ailenin reisi. “*Onnari bir arada tutan o büyük öküzidi...*”

Pıpın etma: 1. Cıvıvıvı hareket etmeye çalışması 2. Kaynama, coşma. “*Ellarınınan seküden tutup pıpın ediyer...*”

Pırsıklanmax: 1. Tutulan, yakalanan bir hayvanın kaçmak için sağa sola çırpması. 2. Bir kişni ortamdan kurtulmak, kaçmak için kendini kaybet-tirmeye çalışması. “*Pırsıklanma sağduci, adam gibi cezasını çekar. Oyani biyani heç baxma...*”

Pızıklanmax: 1. Yaz sıcaklarında hayvanların sinek ısırıldığında hızla sağa sola, öteye beriye koşturmaları. 2. Bir sıkıntısı sebebiyle sağa sola, öteye beriye koşturmak. Hayvanın üzerindeki sinek görülemediği gibi kişinin de sıkıntısı bakarak anlaşıl-maz tabi.. “*Na derdin var niya pızıklaniyersin?*”

Sahapsız tana: 1. Sahibi olmayan dana. 2. Ebeveyni olmayan ya da ebeveynini görevini yapamadığı ailenin çocuğu. “*Sahapsız tanalar ancax bu kader yapmış daha ne’tsin babaş...*”

Sıpa: 1. Eşek yavrusu. 2. Yaramaz çocuk. “*Ola sıpa, niya biza taş attın?*”

Sısın etmah: 1. Sineğin çıkardığı ses. 2. Bir kişni etrafında dolaşp durmak. “*Ola na diyacağisan açuxca de, na sısın edip duriyersin!*”

Sülük: 1. Sülük. 2. Yapışkan insan. “*Baba sülüğü yaxamdan düşüreneçax na hal çekdim bilmazsız...*”

Taşaklı [taşşaxlı]: 1. Taşağı olan. 2. Cesur, yiğit, sözü geçen. “*O haxsızluğa ancax taşşaxlı biri karşı çıkar...*”

Tavar: 1. Koyun. 2. Düşüncesi kıt. “*Birax yav, abu tavarınan konuşma!*”

Tavuk: 1. Tavuk. 2. Erkenden uyuyan kişi, uykucu. “*O tavux yasidan sora uyanux duramaz...*”

Tay: 1. Atın yavrusu. 2. Güzel kız. “*Ha bu, ha tay!*”

Tımar: 1. Hayvanların üzerindeki pislikleri alma işlemi. 2. Dövmek, döverek rahatlatmak. “*Canın tımar işdiyir ağnaşılan...*”

Tilki: 1. Tilki. 2. Uyanık. “*Bu köyde tilki çoğimiş, diqqatli ol!*”

Toklu [toxli]: 1. Bir yaşındaki erkek kuzu. 2. Şişman. “*Ataşın alem, toxliya ey baxmışın!*”

Yılan: 1. Yılan. 2. Çevresine zarar veren insan. “*O yilandan uzax dur...*”

Yoz: 1. Doğurmayan hayvan. 2. Üretmeyen, eli iş tutmayan ham, olgunlaşmamış insan. Yiyici takımı. “*Yoz geldi, yoz gedacax...*”

Zağar: 1. Küçük köpek. 2. Çok konuşan, kendi küçük dili büyük kadın. “*Ola nadur bu zağardan çe-kecağımız. Canıma tax etdi yav!* ■

1 Vecihe Hatipoğlu, Dilbilgisi Terimler Sözlüğü, TDK, Ankara 1972, s. 15.

2 Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Genel Çizgileriyle Dilbilim, TDK, Ankara 1990, 1.C, s. 89.

3 Hulki Aktunç, Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü, YKY, İstanbul 1998, s. 12.

4 Hülya Taş, Erzurum Ağzı ve Argo, Milli Folklor, C 7, S 50 Yaz 2001, s. 72.

5 Öykü Terzioğlu, Anonim Bir Halk Edebiyatı Olarak Argo, Milli Folklor, S 71, 2006, s. 102.

6 Moçitlanmak: Ele avuca gelmek, kanat kuyruk düzmek.

